

Богатирьов І. Г. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та кримінології Університету Державної фіскальної служби України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Злочинність в районі проведення антитерористичної операції (АТО) є не лише складовою загальної злочинності в Україні. Вона також постає феноменом, який виник після Революції гідності в 2014 р., а тому аналізоване соціальне явище має концептуальні особливості й перешкоджає ефективному функціонуванню всіх інститутів суспільства та держави на обмеженій території, у зв'язку з проведенням на ній АТО.

Вивчення стану злочинності на території проведення АТО повинно відбуватися з метою своєчасного прогнозування його можливих негативних змін та корегування напрямів і форм запобігання та протидії окремим її видам. Це певним чином залежить від раціонально використання правоохоронними органами своїх владних повноважень щодо нормалізації кримінологічної обстановки на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областей.

З огляду на те, що проблема злочинності в районі АТО не була предметом детального кримінологічного дослідження, звертаємо увагу наукової спільноти на той факт, що злочинність на цій території з'явилась не сама по собі, її створило соціальне середовище (ситуативні злочинці, раніше засуджені, безробітні, психічно хворі, ображені на владу, зрадники національних інтересів, іноземні найманці), тобто це випадки, які вийшли з-під контролю держави.

Згідно з концепцією боротьби з тероризмом, АТО – це комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, гарантування безпеки населення, знешкодження терористів, а також на мінімізацію наслідків терористичної діяльності [1].

Районом проведення АТО є визначені керівництвом операції ділянки місцевості або акваторії, транспортні засоби, будівлі, споруди, приміщення та території чи акваторії, прилеглі до них, у межах яких проводять зазначену операцію (п. 19, ч. 1 ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом») [2].

Здійснений нами аналіз злочинності в районі АТО дає змогу визначити її як екстремальну ситуацію або фактор внутрішньодержавного характеру та збройного конфлікту в особливих умовах бойового протистояння військових частин і силових підрозділів й окреслити коло проблем, які суттєво впливають на її стан, динаміку та рівень.

Перша проблема – це інформаційна війна Російської Федерації проти України, яка, за визначенням І. Штогрі, призвела до того, що більша частина опитаних росіян негативно налаштовані до українців [3].

Друга проблема – це насильство щодо цивільних осіб у районі проведення АТО. Окрім обстрілів міст і сіл, основною небезпекою для жителів регіону стало викрадення та пограбування, які вчиняють як незаконні збройні формування «ЛНР» та «ДНР», так і представники місцевого криміналітету.

Третя проблема – це незаконне вивезення зброї, бойових припасів, вибухових речовин і пристроїв із району проведення АТО. Саме з використанням такої зброї зловмисники вчиняють тяжкі та особливо тяжкі злочини. Щоденно ЗМІ повідомляють про вчинення злочинів на території України із застосуванням зброї (гранат, і автоматів і пістолетів).

Четверта проблема – злочинність в районі проведення АТО сприяє криміналізації економіки, легалізації тіньового капіталу, зловживанню владою і шахрайству, міграції населення, неконтрольованості зброї.

З цього приводу слушно зазначають вітчизняні вчені О. М. Джужа та А. В. Гаркуша. Вони вважають, що бойові дії (зокрема антитерористична операція) є як екстремальною ситуацією для населення, а тому злочинність в екстремальних ситуаціях полягає в порушенні звичного способу життя, дезорганізації системи забезпечення життєдіяльності цілих регіонів. Протидія злочинності, підтримання правопорядку в цих умовах практично неможливі [4, с. 28–29].

П'ята проблема – злочинність в районі проведення АТО має терористичну спрямованість, а також для неї характерна безліч форм і проявів: використання інформаційної зброї, вибухів, підпалів, захоплення заручників і цілих територій. Проблеми, пов'язані з такою ситуацією, є ситуативними, які можна вирішити дипломатичним шляхом, та затяжними, розв'язання яких потребує чимало часу.

На думку С. Р. Тагієва, вчинення злочинів на ґрунті тероризму мають певні особливості, виражені характером злочинних задумів терористів, організованістю та жорстокістю протидій, латентністю, високою мобільністю, оснащенням та інтернаціоналізацією власних дій, достатнім фінансуванням тощо [5, с. 436–437].

Шоста проблема – це наявний дефіцит підготовлених і кваліфікованих кадрів, які мають досвід у сфері запобігання вчиненню тяжких та особливо тяжких злочинів.

Проведені в правоохоронних та судових органах реформи, на жаль, спричинили відтік високопрофесійних кадрів з органів внутрішніх справ і прокуратури, спровокували низку організаційних упущень, зокрема: відсутність у діяльності правоохоронних органів системності та тісної взаємодії між поліцією, прокуратурою і судом; трансформування злочинності в нові форми. Все це знизило ефективність протидії криміналітету в районі проведення АТО.

Негативним явищем є також тенденція звільнення фахівців правоохоронної діяльності, зокрема досвідчених слідчих поліції та прокуратури, оперативних працівників, суддів, що набуває все більшого масштабу, адже це негативно впливає і на чинну правоохоронну систему.

Сьома проблема – це участь молоді у звільненні захоплених територій Донецької і Луганської областей. Це ті люди, які раніше не знали, що таке війна, а тому їхня готовність до такої екстремальної ситуації мала нульовий індекс. До того ж, вони гинули іноді не від кулі ворога, а через власну необачність, алкоголь та наркотики, які вживали для притуплення відчуття страху і психофізичного навантаження.

Отже, розглянуті нами актуальні проблеми злочинності в районі АТО пов'язані з довгостроковістю її проведення. І чим довше вона буде продовжуватися, тим більше це

породить проблем і негараздів в українському соціумі, що є своєрідним підґрунтям для живлення і зростання злочинності в Україні [6, с. 205].

Таким чином, знання про злочинність в районі проведення АТО дають змогу вченим, правоохоронним органам іншим державним інституціям, громадськості, зосередити увагу і зусилля не лише на причинах і умовах її виникнення, а й на локалізації та нейтралізації її наслідків, зокрема економічних, політичних, соціальних та психологічних, а також на існуванні необхідності розроблення державної програми запобігання злочинності в районі АТО.

Список використаних джерел

1. Про концепцією боротьби з тероризмом : Указ Президента України від 25 квіт. 2013 р. № 230/2013 // Офіційний Вісник України – 2013. – № 34. – Ст. 1202.

2. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 берез. 2003 р. № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.

3. Штогрі І. Називай агресією «захистом»: принципи інформаційної війни проти України / І. Штогрі // Свобода. – 2015. – 6 травня.

4. Джужа О. М. Актуальність кримінологічного дослідження екстремальних умов (ситуацій), що сприяють злочинності підчас проведення антитерористичної операції / О. М. Джужа, А. В. Гаркуша // Юридичний часопис НАВС. – 2014. – № 2. – С. 28–29.

5. Тагієв С. Р. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному процесі України: теорія і практика : монографія / С. Р. Тагієв. – Чернігів : Десна Поліграф, 2015. – 512 с.

6. Лень В. В. Незаконний обіг вогнепальної зброї бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв пов'язаний із проведенням антитерористичної операції: окремі питання запобігання / В. В. Лень, Г. В. Олійников // Право і суспільство. – 2016. – № 1. – С. 205.